



ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՐԿ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Ըստ ինքեան աննշան, եւ մարդկօրէն դատումով՝ զուցէ անարժէք էր նոյն իսկ փաստը, որուն վրայ սակայն հիմնուեցաւ, քսան դարեր առաջ, քրիստոնէական կեանքի ամբողջ շէնքը:

Պարապ գտեր էին գերեզմանը, որուն մէջ հանգչեցուցեր էին, դեռ երկու օր առաջ, իրենց վարդապետին մեռած մարմինը: Միայն այս իրողութիւնը բաւական էր եղած առաքեալներուն մտածումին մէջ պայծառացնելու համար աղօտ ակնարկութիւն մը, զոր իրենց ըրած էր Փրկիչը իր յետ մահու վիճակին մասին: Իսկոյն խորհեր էին թէ պէտք էր յարութիւն առած ըլլար Անիկա: Նման ուրիշ քանի մը պարագաներ եւս, ու արդէն վերջացած էր ամէն բան: Ամենակարճ ժամանակի մը մէջ լուրը շրջան էր ըրած բոլոր անոնց մօտ, որոնք ճանչցեր էին զՅիսուս, և անոր հետ սրտի յարաբերութեան մը մէջ ապրեր: Ու բացի տասներկուքին մէկէն, որ վայրկեան մը միայն վարաներ էր, յետոյ աւելի ուժով սրտապնդուելու համար, ամէնքը բացարձակ իրականութիւն նկատեր էին ըսուածը, ու Քրիստոնէութիւնը վերջնապէս կանգնած էր իր Հիմնադրին յարութեան հաւատքի վրայ:

Տարիներ վերջ միայն, երբ Եկեղեցին մտած էր արդէն իր դերին մէջ, տարակույսը սկսաւ իր գործին, փաստարկումի բոլոր հնարաւոր սպառազինութիւններով պայքարելու համար ափ մը մարդոց բանակով շահուած յաղթանակին դէմ, թէեւ ի զուր. վասնզի կատարուածը հաւատքի իրողութիւն մըն էր միայն, որուն զգացումը շարունակեց իր տիրական գնացքը դարերուն մէջէն, միշտ աւելի բարձր, միշտ աւելի փառաւոր արդիւնքներու հանդիսադրութեամբ:

Երբ հարցը իմացականութեան պատկանող բանի մը մասին է, միտքը կրնայ դեղելի ճարտարութեամբ ապացուցութեան ճիգին առջև. բայց երբ հոգիին լրութեան հետ գործ ունի ան, ամէն ջանք կը հարկադրուի վար դնել ի վերջոյ իր զէնքը. վասնզի համոզումները կրնան խախտիլ, քայքայուիլ նոյն իսկ ի սպառ. բայց հաւատքը, սիրոյ պէս, հզօր է մահուան չափ:

«Դժուար է հաւատալ Աստուծոյ. բայց աւելի դժուար է չհաւատալ Անոր»։ Թող ներուի՝ մեր քրիստոնէական խղճմանքին, Քրիստոսի յարութեան խորհուրդին առջեւ՝ փոխ առնելով Վոլդէռի այս վճիռին ձեւը միայն, ըսել թէ դժուար է արդարեւ հաւատալ, բայց ա՛յլ աւելի դժուար է իրօք՝ չհաւատալ անոր։

Հիմակ, երբ ժամանակը բազում դարերու անջրպետով մը կը բաժնէ զմեզ այն օրերէն՝ ուր ապրեցաւ Քրիստոնէութեան առաջին սերունդը, հիմակ որ նոր հովերէ մամէն օր զարնուած մեր սիրտը անկարող է զրեթէ ըմբռնելու հոգեկան այն վիճակը, զոր Առաքեալներն ու իրենց համախոհները կ'ապրէին դեռ արիւնոտ խաչին պատկերովը ամբոխուած իրենց էութեանը մէջ, դժուար է անշուշտ որ ծալուած վարչամակի մը, զգուշութեամբ մէկ կողմ դրուած կտաւներու և գերեզմանի մը թաւալեցուած կափարիչին տեսքը կարենայ մեր միտքը առաջնորդել այնքան նշանաւոր պատահարի մը եզրակացութեան։ Դժուար պիտի ըլլայ զուցէ ընդունիլ նոյն իսկ — ա՛յսպէս մտածենք պահ մը — որ այդ եղելութեան իբրեւ պատմական վաւերագիր ծառայող աւետարանական և առաքելական բնագիրներն ալ, երկրորդական պարագաներու մէջ գէթ իրարու հետ ունեցած իրենց այնքան աննման ու անհամաձայն վկայութեանց ճամբով՝ մեր պատճառաբանութիւնը կարենան յանգեցնել նոյնպիսի հետեւութեան մը...

Բայց ասով կը պարզուի՞ միթէ հանգոյցը։

Եթէ պատճառին ամենէն ճշգրիտ ստուգանիշը արդիւնքն է իրօք, ի՞նչ ըսել ուրեմն երկու հազար տարիներու երկարութեան վրայ ընդ խոր և ընդ լայն իջած ու ծաւալած այն իրականութեան համար, իմացական և բարոյական, ընկերային և քաղաքակրթական յարաճուն այն յառաջդիմութեանց համար, որոնք ամենամեծ մասամբ պտուղն են Քրիստոնէութեան և զայն ոգևորող այն հաւատքին, զոր դատարկ գերեզմանին տպաւորութիւնը արթնցուց և բարձրացուց սիրտերու մէջ։

Կամաւոր կամ ակամայ սխալանքի, այսինքն առասպելի կամ խաբէութեան, տեսիլքի կամ բանդագուշանքի, հրաշալիքային իմացումներու կամ խորհրդապաշտ մեկնաբանութեանց վարկածները, որոնց առջեւ ստէպ անհամաձայն են և կ'ընկրկին նոյն իսկ իրենց հեղինակները, չեն կրցած հերքել յարութեան իրական ճշմարտութիւնը։

Ընդունինք. եթէ յարութեան հաւատքը դժուարութեանց առջև կը դնէ միտքը, անոր նկատմամբ տարակոյսն ու թերահաւատութիւնը անբացատրելի անհեթեթութեան կը տանին մեր մտածողութիւնը։

«Հանդիտութիւնները, զորս շատեր փորձած են մատնանշել այլապէս մեծ մարդոց յետ մահու վիճակին վերաբերմամբ իրենց սիրելիներու հոգեբանական զբոսութեան մէջ, ոչինչ կ'արժեն. վասնզի ծնունդ տուած են, առ առաւելն, խինդի կամ ցաւի կրայոյդ եւ վաղանցուկ ոգեւորութեանց միայն. մինչ առաքեալներուն եւ իրենց համախոհներուն հաւատքի եռանդէն դուրս եկած է Քրիստոսի դատին յաղթանակն ինքնին, այսինքն պատմական Քրիստոնէութեան մը իրականութիւնը ամբողջ։

Խոստովանիլ հարկ է թէ անորակելի ինչ մը կայ այս վերջիններուն մօտ, ներքին անանուն զօրութիւն մը՝ որ կը պակսէր միւսներուն մէջ, և որմէ ծնաւ Քրիստոնէութիւնը քարոզողներուն և տարածիչներուն անվկանդ պատահութիւնը։ Կա՛մ պէտք է ուրանալ, արդարեւ, Նախախնամութիւնը պատմութեան մէջ, և կա՛մ չքաշուիլ ըսելէ թէ զիպուածէն զերիվերոյ բան մը կայ եղածին մէջ. ու այդ ատեն «տեսիւք»ներն իսկ զերբնական նկարագիր մը կը զգենուն, ու նորէն հրաշքին մօտեցած կ'ըլլանք՝ անկէ խուսափելու համար ընտրուած ճամբէն ալ։

Յիսուսի մահէն մինչև Պէնտէկոստէի օրուան առաջին քարոզութեան միջև խոր զիշեր մը կայ, ստուգիւ, որուն չի կրնար թափանցել մեր նայուածքը. բայց դատարկ և ամուլ զիշեր մը չէ ան, այլ զիշերը հրաշալի երկունքի մը։ Երբ պատմութիւնը կը վերսկսի, ուրիշ արեւի մը ներքեւ, ուրիշ հորիզոնի մը առջև, ուրիշ աշխարհի մը մէջ են կարծես մարդիկ։— Փննադատութիւնը պէտք է ի նկատի ունենայ ոչ միայն աշակերտներուն խորունկ եւ խորհրդածեալ հաւատքը իրենց վարդապետին յարութեանը մասին, այլ նաև ու մանաւանդ կրօնական ու բարոյական այն կերպարանափոխութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ անոնց մէջ։ Այն ատեն է որ անոնց մէջ առաջին անգամ կ'արթնայ քրիստոնէական զիտակցութիւնը։ Յիսուս կը վերկենցաղի անոնց հոգիին մէջ, ու անոնց հետ եւ անոնց միջոցաւ վերստին կը ձեռնարկէ տիեզերական փրկութեան իր զործին։

Ահաւասիկ բեղնաւոր եւ հզօր յարութիւն մը, զոր միշտ բարձրաձայն յայտարարած է պատմութիւնը, եւ որ կը նշանակէ առարկայական՝ այսինքն իրական վերակենդանացում մը միայն։

Թո՛ղ չառարկուի բնաւ, կը կրկնենք, թէ այդքան մը բաներ կարելի է ըսել բոլոր մեծ մարդոց մասին, աւելի կամ նուազ նշանակելի չափով։ Բոլորովին մասնաւոր եւ ինքնուրոյն է ինչ որ կայ քրիստոնէական փորձառութեան մէջ։ Իսկապէս անվիճելի իրողութիւն է թէ Յիսուս, իր մահէն վերջը, շարունակեց ազդել իր աշակերտներուն վրայ, շահապետեց անոնց զործին, եւ, իր խոստման համեմատ, անոնց մէջ ու անոնց հետ եղաւ միշտ։ Ու անտեսանելի այն ներգործութիւնը, որ չէ դադրած ցարդ և պիտի չդադրի երբեք, հաւատքին համար վերջին ու վճռական ապացոյցն է մահուան վրայ տարուած անոր յաղթութիւնը։

Մարդկային ամէն զիտութիւն չէ՞ որ ի վերջոյ կանգ կ'առնէ ստեղծող Աստուծոյ մը՝ մեր մտածողութեան մէջ անթարգմանելի զործին առջև...»։

Յիսուս պատմութեան մեծագոյն հրաշքն է, ու ասիկա՝ իր յարութեան մը մանաւանդ, որուն հանդիսարանը եղաւ իր դատարկ զերեզմանը։

Ուր որ մարդիկ վերջացած կը կարծէին իր կեանքն ու զործը, նոյն այն տեղը, այդ վիմափոր խողովին մէջ վերանորոգուեցան անոնք զօրաւոր և հրաշալի իրականութեամբ։ Իր կեանքին վկայարանը, ուր «մահուամբ զմահ կոխեաց», վկայութիւնը եղաւ իր անմահութեան։

Տեսան դայն մարդիկ, իրենները, ու հաւատացին. երջանիկներ՝ ամէնքը, որոնք քրիստոնէական կեանքին ճշմարտութիւնը ըմպեցին ըստ իր աղբերակէն։ Բայց ոչ. երանի՜ նաև բոլոր յաջորդ սերունդներուն, «որոց ոչ իցէ տեսեալ և

հաւատասցեն»․ որոնք չեն տեսած աղբիւրը, բայց կը հաւատան․ վասնզի կը տեսնեն անկէ ղետահոսօրէն աղբերացած կենդանութիւնը։

Մենք կը հաւատանք թէ Քրիստոս չէ մեռած, ոչ միայն որովհետեւ զիտենք ու կ'ընդունինք թէ սէրը անմահ է, այլ որովհետեւ ամէն օր կը տեսնենք զինքը իր գործին մէջ կենդանի։

Այո՛, եթէ ցորենահասկը շարունակութիւնն ու բազմապատկումն է ցորենահատին, թէ՛ հողում՝ այսինքն զինքը կենսաւորող օրէնքով, և թէ՛ մարմնով՝ այսինքն զինքը կազմաւորող գործարանականութեամբ, Քրիստոնէութիւնը եւս բազմապատիկ անկութեամբ շարունակութիւնն է Քրիստոսի, թէ՛ իբր հոգի, որ աւետարական կեանքին իսկութիւնը եւ զաղափարն է, եւ թէ՛ իբր մարմին, որ քրիստոնէական կեանքին ապրուած փորձառութիւնն է կամ եկեղեցին, «չինուած մարմնոյն Քրիստոսի»։

Ինչպէս, բայց ոչ թէ մեռած և ոչնչացած՝ այլ վերընծիւղումի վիճակին ենթարկուած ցորենահատն է Քրիստոս, ու հասկը՝ անոր այդ անձնութեանն է բողբոջած Հաւատքն ու կեանքը, որ դարբեէ ի վեր կ'աճին եւ կը բարձրանան ահա իր պարսպուած գերեզմանին հովանիին տակ։

Ատորացած այդ հասկին մէկ մասնիկը, անոր հատիկներէն զէթ մէկն ենք մենք եւս, իբրեւ Ազգ և իբրեւ Եկեղեցի միանգամայն։ Ո՞վ պիտի արգիլէր զմեզ մեր ազգային կեանքի եւ բարոյականի զիտակցութենէն նոյն իսկ հանելէ մեր Փրկչին յարութեան այլապէս սրտապնդիչ եւ սխրալի ապացոյցը... Իրեն համար միշտ տանջուած, ու իրեն չարչարակից, մեր հոգիին անառիկ իրաւունքը կը նկատենք իր յարութեան փառակից ըլլալու սուրբ յոյսը, վասնզի մեր մէջ ապրող իր կեանքին ու մեր հաւատքը խանդավառող իր սիրոյն մէջ զինքն է որ կը զգանք ու կը շօշափենք․ մեր վիշտերուն կսկծանքին մէջ իր վէրքն է որ կը համբուրենք, մեր վնասութեան վայրկեաններուն՝ իր ձայնն ու նայուածքն են որ կը խրախուսեն զմեզ, ու իր պարսպուած գերեզմանին առջեւ կամ անոր յուշքովը երբ կ'երգենք իր յարութեան փառքը, ո՛չ թէ պատրանքի մը կամ երեակայական ստուերի մը, այլ կը հաւատանք թէ կենդանի, մեզի կենակից և իբրեւ մեր մէջ անձնաւորեալ գօրութեան մըն է որ կ'ուղղուինք մեր ամբողջ էութեամբը։

★ ★ ★

